

તોફાન ગમત આપનાર
ગુજરાતી નાટક.

ગુજરાતી લોકોની ગમતને સાર
૨૦૮૨ પ્રસિદ્ધ કરનાર
બુકસેલર જગજીવન દલપત.

અમદાવાદ મધ્યે.

મામાની હવેલીમાં "પુનાઇટ પ્રિન્ટિંગ અને
જનરલ એજન્સિ કંપની "લિમિટેડ"ના
પ્રેસમાં રણછોડલાલ જંગરામે છાપ્યું.

સન ૧૮૮૪

સંવત ૧૯૪૦

કિંમત ૬ આના.

તોફાન ગમત આપનાર
ગુજરાતી નાટક.

ગુજરાતી લોકોની ગમતને સાચું
પ્રસિદ્ધ કરનાર

બુકસેલર જગજીવન દલપત

અમદાવાદ મધ્યે

મામાની હવેલીમાં “યુનાઇટેડ પ્રિન્ટિંગ અને
જનરલ એજન્સિ કંપની “લિમિટેડ”ના
પ્રેસમાં રણછોડલાલ ગંગારામે છાપ્યું.

સન ૧૮૮૪

સંવત ૧૯૪૦

કિંમત ૬ આના.

પ્રસ્તાવના.

દરેક મનુષ્યને ગમત મળવી જોઈએ અને તે મળવાથી એટલું તો પ્રદુષિત થાય છે કે તેનામાં વિચાર શક્તિનો રો થાય છે. બવઈ ને નાટક એથી પણ એક જાતની મળે છે. ગુજરાતી લોકોને દક્ષણ તરફના હિંદુ ના આ પ્રાંતમાં આવ્યા નોંહોતા ત્યાંસુધી બવાઈની ાળતી હતો. હિંદુ નાટકકારો આવવા લાગ્યાથી વાઈયાઓની બવાઈનો ધંધો ધણે દરજ્જે મોટા પેમાંથી તો બાગી પડ્યો હોય એમ ધારી શકાય ટકકારો ક્રૂર છેલ્લા કારસ વગર બધી મરેહી જાતમાં જન્મ આપી શકનાર હોવાથી ગુજરાતીઓને પુરતો લાગ મળતો નથી. આથી ગુજરાતી બાપામાં નાટકકારો થવા જોઈએ એવી ધાળાઓની આપેક્ષા છે. આ આપેક્ષા થોડા વખતમાં પુરી પડશે એવા વિશ્વ જણાય છે. તેને સાથે ગુજરાતી ગ્રંથ કરતાઓએ એવા નાટકકારોને સાથે નાટકો રચવા માંડ્યાં છે અમને પણ નાટકો જોવાનો શોખ હોવાથી ધણી વખત હિંદુ નાટકકારોના નાટકો જોએલા પણ વડોદરાખાતેનો એક બાવો ગુજરાતી બાપામાં જુદા જુદા ખેલ બારે કસરતોની સાથે કરે છે તેને તથા તેનો એક શિષ્ય નામે હરજીવન જેને આખા ગુજરાતમાં ફરવા માંડી સારી કીર્તિ મેળવવા માંડેલા તેના ખેલ જોવા ગએ તે સારી ગમત આપનારા હોવાથી અમોએ તે અનુક્રમે લખી કાઢી આ ચોપડી છપાવી ગુજરાતીઓની ગમતને સાથે બહાર પાડી છે.

ગુજરાતી નાટક.

વેશ ૧ લો.

કાહાન ને ગોપી.

તમાશગીરીના આગળ પ્રથમમાં ગવહયાઓ આવીને ગાયન શરૂઆત કરે છે કે તરત સુખાનંદ (મસ્કરો) આવી વીધ વીધ પ્રકારના વિચિત્ર ભાષણોથી હામ્પરસ ઉપજાવે છે. અને કાહાનજી માહારાજને પધારવાને પ્રાર્થના કરે છે. કેટલીકવાર પ્રાર્થના કીધાને યાચ છે કે તરત કાહાનજી હાથમા વાંસળી લેઈ દરશન દે છે કે સુખાનંદ હાથ જોડી તેમની આગળ ઉભો રહી અરજ કરે છે કે માહારાજ આપે આ સેવકને “રાસ લીલા” કરી બતાવી બોધ આપવાને દયા લાવવી જોઈએ એમ કહી ચુપ રહે છે.

ગવહયા.

સાખી.

મોરે મુગુટ શીરપર ધરીઓ, મુખ મોરલી ધમધોરે;
બંદ્રાખતકી ફુંજમે, ને ને જુગલ કીશાર. ૧

ગીત.

હારે ચતુરા તું લાડસ ઘેલીરે, વેળાસર થાને વેલીરે;
ગોપી તારા શું છે મનમાંરે, વાલો મારો તેડાવે વનમાંરે;
અરે આંખડીએ કરી લે અંજનરે, મુખડે લે તું મંજનરે;
હારે ચતુરા તું લાડસ ઘેલીરે, વેળાસર થાને વેલીરે;
અરે સાલુડો પેહરને લાલીરે, તને મોહ્યો રંગ રંગીલીરે;
હારે બાવડીએ બાંધને બાજુરે, તને મોહ્યો છેલ છબીલીરે

હારે ચતુરો તું લાડસ ઘેન્નીરે, વેસાસર યાને વન્નીરે,

પછી ગોપીઓ બાણ છે.

ઓ લાલ ઘેર આવ્યા, હુંવારી ઘેર આવેા. થા થેઈ થા.

સુખાનંદ.

ગેલે ગેલે ઝુંદરી, મથુરાંકાં ગાસી કાહાન; કાહાન
બજાવે બંસરી, ગોપીકુ આવે તાન. હે સામળીઆ ગીર-
ધારી, તેરી નજરે ભલી, સમાવાળા લોકકી પ્રીત ભલી;
ગોરી ભલી, ગોરીસેં રાખો હેત. હે સામળીઆ ગીરધારી,
તેરી નજરે ભલી, કાહાનકો ઝગડો લાગ્યો; તેમ ઉડા
નાદાન, બંસરીવાલા કાહાન, સામળીઆ ગીરધારી, તેરી
નજરે ભલી.

સુખાનંદના ગાઈ રહ્યા પછી કાહાનજી વાંસલી
વગાડે છે એટલે એક પછી એક ગોપીઓ આવે છે.

ગોપી—અલી ઓ બેહેન લલીતા ! ક્યાં ગઈ, આજ
આપણે કાહાનજી માહારાજની આરતી ઉતારીએ.

સુખાનંદ—અરે તમને ચાંપુ આ પડીતા, ક્યાં ગયા
બેહેન લલીતા, આઠલું બોલીને.

બે ગોપીઓ એક પછી એક કાહાનજીની આરતી
ઉતારે છે, ને બોલે છે.

આરતી.

જે જેરે જસોદા નંદનકી, મૈંતો આરતી ઉતારે ઝેરે લાલનકી;
જે જેરે જસોદા નંદનકી, મૈંતો આરતી ઉતારે ઝેરે લાલનકી.

ગોપીઓ આરતી ઉતારીને કુંકુનો ચાંદો કરીને
ઓખા ઓઢેાડે છે.

સુખાનંદ—તમે આ શું કર્યું ?

ગોપીઓ—અમે તો લાલજી મહારાજની આરતી ઉતારી.

સુખાનંદ—તારે હું એ મારા વાલજી કાકાનો આરતો ઉતારું.

ગોપીઓ—એ મારા રોયા આતે શું બોલે છે, આરતો કેવા ને વાલજી કાકા કેવા.

ગોપીઓ—ડીક કરીને ઉતાર.

૧ સુખાનંદ હાથમાં ઘંટ વગાડે છે ને આરતી ઉતારે છે).
આરતી.

જેજેરે જસોદાનંદનકી, મેંતો આરતી ઉતારું એરેલાલનકી;

એટલું બોલીને,

કાલાનજી મહારાજને કપાળે ખોટો ચાંદો કરી, ચોખા ચોડલા ઉતારી સે છે ને ચાવે છે તારે.

ગોપી—એ મારા રજા આ શું કરે છે ?

સુખાનંદ—હું તો ચોખા ચાવું છું.

ગોપીઓ—એ ચોખા ચવાય કે ?

સુખાનંદ—ન ચવાય તો શું કરાય ? ને જી, હું ખાઉ નહીં તો ચોખા વધી જાય, તો-માહારા કાલાનજીને કપાળે બોળે થયેથી કાલાનજીને હેરાન થઈ મરવું પડે.

ગોપી—સુખલા તારા નામ પ્રમાણેજ વેશડા કાઢાડે છે કે શું ?

સુખાનંદ—તારે હવે લ્યો રહ્યું, કહ્યું જુજનાં ગીત ગાઓ પછી કાલાનજીના આમળ ગોપીઓ ગીત ગાય છે.

ગીત.

બાઈ પરદેશી પુના પાસે નતોને, બાઈ નતોને મેં સીદીરે,

મીમાંને જોડી નીદડીરે, જીવન લેહરે લેરે. જીરે ૧
પુના પાસે નતોને, ખાઈ પરદેશી પુના પાસે નતોને.

સુખાનંદ—હ્યો! હ્યો!! ઘાટો બેસી જશો આ કેળાંની
લાણી એટલે ખાઈને તાજા થશો, ત્યારે મવાશો.

મોટી—આ ચંચળને આપો.

સુખાનંદ—સંચળ કાને આપું?

મોટી—મેર રડ્યા, સંચળ શેનો, આ ચંચળખાને કેળુ આપ.

ચંચળ—ના મારા તો પેટમાં દુઃખે, પેટી મારો સોજ્ય
નવી પેટ વધારી ઉભી છે તેને આપ.

સુખાનંદ—નવી વહુ!! આ કેળાંની લાણી હ્યો.

નવી—ના, મારે તો છઠી મહીના જાય છે, તેથી કેળુ,
ખવાય નહીં. આમે તો હવે છપર પલંગમાં છાંનામાંના
સુઈ રહીશું ને રોજ શેર ધીનો શીરો ખાઈશું.

સુખાનંદ—આ ઉઘાડું પાણી ક્યારે પીશું? ને આટલું
ખપું પેટ વધી ગયું?

નવીવહુ—મેર મારા પીડ્યા આવું શું બોલેછે, તું તો
વળી કાઝો કાઝો થઈને કાંચળીમાં હાથ ધાલે એવા દેખાય
છે, છાનો રહે હુંતો લાજ મરહું.

મોટી—સુખાનંદ, સરવેને નોતરાં દેઈ આવ, કહેજે ને
મારી નવીખાઈને ખોજાભયણું છે, તેથી રાખડી ખાંધે
માટે ગોળ ખાવા આવજો.

સુખાનંદ—નોતરાં દેછે, મારી ખાઈને છમાસીની રાખ-
ડી ખાંધે, ને ગોળ ધાલેછે, માટે માંડવો ખાવા આવજો.

નવીવહુ—મેર મારા રોમા આવું આડું ક્યાં વેતરે છે.

સુખાનંદ—આહું વેતરે દરજી હું કાંઈ દરજી નથી, તે વેતરું.
 નવી—મરે રોવા તું છાનોમાનો ખેસી રહે, નહીતો તારા
 મોમાં ધુળ બરીય.

સુખાનંદ—તારા જેવીજ માથે ધુળ ધાલશે તો, ખીજું
 કોઈ નહીં ધાલે.

નવીવહુ—ઓ પીઠ્યા જુડયજ, તારે તો મને દમણ ક-
 હાડવી ધારી છે કે શું ?

સુખાનંદ—તમને એવું શાથી માલમ પડ્યું ?

નવી—તો, જીને રોવા, આટલાં બધાંને નોતરાં દેધને
 મને યોજાવવી છે કે શું.

સુખાનંદ—ના, હુંતો રખીઆ નહીં યોજું પણ તમને,
 યોજાવવી ધારા છે.

નવી—તારો આપ રાખોડી યોજાને ખેડોછે, ન તુંએ પ-
 હા એના જોડે ખેશીય.

સુખાનંદ—તમે લોકોના હરામના માલ આધાછે, તેમાં
 વનેજ યોજાવવી ધારીછે. ન મેંતો કોઈનું હરામનું આધું
 નથી કે હું યોજું.

(હવે નવી જાયછે, ને બે ગોપીઓ રહેછે.)

સુખાનંદ—વાણીઆનાં મીત ગાઓ, પછી મીત ગાયછે.

આયણીઆ પછવાડે આયણીઓરે,

આયણીઆ પછવાડે તાજવાને પાંછેરીરે;

દિમરેક મામના ધોખીડાતેડાવોરે,

વાણીઆના ફકાનોમાં ખડીઆને લેખણોરે;

હડધી રાતે મેળ તપાસે, ઓકાનો બરીયોરે.

ગોપી અને કદાન કેટલાક ટેખજ કરી જાયછે.

વેશ ૨ જો—દક્ષણીયણુંનો.

એક જુવાન નવલેખના સ્ત્રી સફેત વસ્ત્ર પહેરીને હાથમાં પેહેરેલાં વસ્ત્રની કધી ગ્રાહી લેહેકા સાથે નેનખાન મારતી પગમાં પેહેરેલાં ગ્રાંઝરનો ગ્રણણાટ કરતી આવી નીચે મુજબ ગીત ગાયછે.

ગીત.

આઈરોડ આવાહીલ તુલાભવાની, આ.રોડ આવાહીલ તુલા.
સસરા માજ ફાર મારતો, હાથ પાડે મોડું દે ત્યાજા.

ભવાની આઈ રોડ આવાહીલ તુલા. ૧
નણદી માણી ફાર મારતી, તસ સ્તપ્પટકા ત્યાજા.

ભવાની આઈ રોડ આવાહીલ તુલા. ૨
દીવર માજ ફાર મારતો, તાપદેડે જાઉલ ત્યાજા.

ભવાની આઈ રોડ આવાહીલ તુલા. ૩
નવરા માજ ગાયત્ર ગેજા, તીકડુંન કબુતરે આજા.

ભવાની આઈ રોડ આવાહીલ તુલા. ૪

સુખાનંદ—કોઈ તરેહવાર એજ કરીને, અમત્કાર ખતાવો
એટલે આ જાનનારો લોકો ખુશી યાય.

હ્યોને આ કંઈ પછી પાંચ યાજીઓનો, યજીઓ ઉપર
એજ સર કરેછે. પછી એક સોટી ઉપર યાજી ફેરવી પો-
તાના અંબોડા ઉપર ફરતી મુકેછે. અને જો હાથમાં બ-
ને યાજીઓ ફરતી રાખી યાજીના કાના ઉપર એલ કરી
ખતાવે છે. પછી સોટી ઉપર ફરતો યાજી દરેક આંગ-
ળી ઉપર ફેરવે છે. એ એજ કરેલા પછી મુઠી ઉપર યાજી
મુકી હાંધી ચતી કરી ખતાવે છે. તથા હાથેજીમાં તથા

પાંચ આંગળાઓ ઉપર હંધી ચતી કરેછે. બીજી એક મોટી થાળી એક સોટી ઉપર ફરતી જતી ઉછાળી પાછી ફરતી સોટી ઉપર લેછે એવી બે ત્રણ વાર ઉછાળે છે. ને પછી સરવે સભાના લોકોને સલામ કરીને જાયછે.

વેશ ૩ જો—મહાદેવનો.

સરસ્વતીમાં ગવઈઆ “માહાદેવા માહાદેવા, બાળા મંજુ માહાદેવા.” ગાયછે. એક પુનરો આવેછે ને તે ખોલેછે હર હર માહાદેવ, એક લાખ ફાળ ને હજાર બા-ખ તંબુ, એમ કરીને માહાદેવ પાસે જાયછે ને પગે બા-ગેછે. તારે, માહાદેવ હંસારત કરેછે કે તમે પરદક્ષણા ફરો, પછી બે ચાર વખત પરદક્ષણા ફરેછે તારે માહા-દેવ માળા આવેછે.

પુનરો—આને પાઘડીના પેચમાં મુકું ?

માહાદેવ—ના.

પુનરો—અંગરેખાના ગળવામાં મુકું ?

માહાદેવ—ના,

પુનરો—તારે કોઠીમાં મુકું ?

માહાદેવ—હા.

પુનરો—તારે કોઠીમાં મૂકું તો શું થાય !

માહાદેવ—જે હોય તે નાથી જાય.

પુનરો—તારે તમારી પાસેજ રાખો. (પછી ગાયછે)

જે જઠાપારી જે જઠાપારી, જેમીડિ અમને મળીએ
જઠાપારી બાવળીઓ, અમને મળીએ જઠાપારી.

ભાંગડીકી રોટી કીધી, ભાંગડીકી દાળ;
 ભાંગડીકા બાત બનાયા, જન્મે બાળાનાય.
 મારા બાળાશંખુ જંગલમાં વશીયા, લેર કરો. (૫ઠી
 જાણ છે.)

વેશ ૪ થો—ફકીર-નાયકાનો.

સરખાતના આરંભમાં ફકીર આવી નીચે મુજબ બોલેછે.
 ફકીરોકા અલ્લા બેલારે, અમારા તો હજરત બેલારે;
 સાંઈ અલ્લાઈ અલ્લા દ. ૧

ફકીરોકી અલ્લા રોટી, અદાલોકુ પીર.
 મારેયો મહમદ બેગડો, હુવે દાવલ પીર;
 ફકીરોકા અલ્લા બેલારે, અમારાતો હજરત
 બેલારે, સાંઈ અલ્લા દ. ૨

સુરતની લાવણી.

લગી ચોર આશકડે દીલપર, ખુદા તવકલ આન બનિઃ
 લખ્યા લેખસો નહિ ટલનેકા, કરનહાર કીરતાર ધનિ.
 ખસ્તાહે એક દરિયાવ કિનારે, સુરત શહેર બંદર બાંકાઃ
 તરિ ખુસકિ અર હોંદ વિજાત, કુલ મુલકુંકા હે નાકા.
 રહે બસે સાહુકાર સોદાગર, અજબ રોવંદા હવ બાંકાઃ
 નમરશેઠકી બેટી જીનકા, મુલકુમે પડ રહ્યા શાખા.
 અલ મિલ્યા લોક જ્યાં તા થા.

આલ.

એક તાપીકીનારે ઘાટકે ઉપર, નિત નાનેકુ જાતીતી નાજના
 મુંદર ગોરાહુસ બખા મુલપરી ખુસા મુખ અંદર, એક પકાન

ખાસી દીક્ષીકા સોદાગર; ફર ઝોખી ખડાયા આકર ઉ-
સકે દીક્ષપર. ફર ચું ખની, અથ જનનફર ચું ખની. લગી. ૧
નાહાકર ધોકર ચલી જદ ધરકુ, ચંદ્રજદન જોખન માતિ;
આશક હો મુરતાક આંતકર, બિડાય ચલા અપની છાતો.
પક્ષો પકડકર ખડી રખો, તું હપકે છોડકર કાંહાં જાતી;
ચલો હમારે સંગ નાજના, જન ફીદા તેરે સાથી.
ધતના મુનકર મુનજાતી,

આલ.

એકા એકી ચમકી કે બોહિત ગજારાઈ, ઉસ પકાનકુ બલ-
કાર ધુમ્મે આઈ; તું સાંભળ મારો વાત મુરખ થીપાઈ, છે
જુડાં લક્ષણ નયો કે બલમન સાઈ; તારું માયું જશ ક-
પાઈ, બોહિત કયુ આઈ, હુઈ ફના ફની. અથ. લગી. ૨
મૂકી દેને તું મારો છેડો, મુવા તરકડાં જારે પરો;
મોટા ખાપની હું છું દીકરી, લાજ આવે છે થાય મરો;
ધડ કિલ્યા તો લિધા જાયછે, સાંભળ મારો સુકન ખરો;
પરાઈ સ્ત્રી નયો લેવાતો, તું માણસ છે એજ બરખો;
મને રોકિને કેમરે ખરો.

આલ.

મારા માર્ધ ખાપ બાહબંધ ખખર સહુ યાશે, મારો મો-
ટો છે પરિવાર કુટુંબ સહુ આવશે. તારી નસનસમાં મ-
જબુત મારશે ફાંસે, સોદાગર નામ નહિ રહેશે ને હુરમત
જાશે તારા તનપર પડશે ખાંસે, સડશે માસે; ધર્મ જના
જની. અથ. લગી.

૩

ક્યા બનિએકો મુરીઅત રંડી, તે ડરાએ નહિ ડરતે

સેજ ખાતમે માર હઠાઉ, સીર સાટે ઉપર ધરતે.
 મેં સેજાની હુ મુલકુંકા, શેરે જંગલમેં હમ ફિરતે;
 ખનિયા સનિયા દોલ ઠમકા, એ કુતે સખ યુનૃ કરતે. મેં
 હું સોદાગર સીરસ્તે.

આલ.

ચલ હોળ મેરે સંગ તુલે ના છોકુ, મેં પકડું ઢાલ તજવારે
 મારતા દોડું, મેં હું લાખુમેં એક પકડ સીર ફોડુ, અખ
 તુજસે નિસપત જોડુ. મુખ નહિ મોકુ, લેઉ યડી અનિ.
 અમ. લગી.

૪

મુવા તારી શું અકલ ગઈ છે, એવી વાત નથી યાતી;
 પરનારીના સંગમાં ડુખ્યા, રાવણુ શા જોધા હાથી.
 દશ મુસતક વીસ જુળ હાયને, લક્ષ પુત્ર સવાનક્ષ માતી
 ધડ લંકાનો વાસો ખોયો, તેનો કોઈ થયો ન સંગ સાથી.
 એને ધેર નહી દીવા ખતી.

આલ.

સખ ઉજડ થયો સંસાર મહેલ આર મંદીર, બરમાસુરકો
 છક નહિ ખતર ફનિયાપર; એવા કુંઘ એક મારવા પડ્યા
 કાંપતા યરયર, તાં નાક વાહાડી એસાડુ ગધેડા ઉપર.
 ફેર માંડું નામ છે કેસર, જુલમ તારાપર, કંડું ખનાવળી.
 અમ. લગી.

૫

તરા નામ હમે કેસર, મેરા નામ તે જાફરખાં હુવા;
 કેસર જાફર અપન એક હે, દોનુકા એક મેત્ર ઉવા.
 મેરા દીન તેરેમેં પેવસ, જ્યું તિલ્કામેં તેલ હુવા;
 મુન મુંદર કેહે જા મુવા.

આલ.

હું હીંદુ ધરમ છઉ મોટી જાત ધરાની, તું મુસલમાન કંઈ
મસ્ત થીયો દીવાને; છે તેગ બેગખાં નવાખ ગાજીયાનો,
એનો હજાહોલ છે રાજ મુલુક પરદાનો. તારો કાહાડી તાખશે
ધાનો, થિયો મસ્તાનો, પીઈ બાંગ ઘણી. અથ. લગી. ૬
નવાપકો ક્યા ડર ખતલાતી, નવાખખો હમકુ જાને;
કંઈ એક ખીરિયાં કામ પડાહે, હમ માસુખ સુરમા પઢાને;
ખડાસખાખ હોતા કરના, હીંદુકુ મુસલમાને;
તોડ કૂરરે આર પડોને કજમા, લાવો દીલ ધમાને.
ધંતના મુન લગી પસતાને.

આલ.

શું ઝુરિયત તારી મુને લાગ ખતલાવા, ત્રી પ્રમુનાથ ફર
કરશે ઝમડો આવા; હું આવી ફસીધું થયાછે કાવાદાવા,
મારો છેડો દેને મુકી ધેર દે જાવા; હવે નકી કદીની આવું
નાહાવા, મને દે જાવા, થઈ વાર ઘણી. અથ. લગી. ૭
ઈસ નદીપર નાને કેતે, અખ આધગી તોરીજ ખલા;
ખાસા પાની ઝરમ હમારે ધરમે નાના તુજે જલા;
કહી એક ઝરી ખાસી હોરમત, બેગમ ઉપર હુકમ ચલા;
કહી એક હુંડી ખાંડી તુજકું નિત ઝુલામે દેવે ઝુંલા;
ફીરે ક્યાહે ખાસીહે સદ્દહા.

આલ.

કોઈ બલ્યો ઝલ્યો તારી ખાંધી ઝોલી લોટો, શું મારે મજે આ
પાપ આવીને ચોહોટો; નદીમાં નાહાવાનો ઘણો ધરમ છે
મોટો, દેવ દરશનથી કાંઈ કંટે પ્રાશ્વિત ખોટો; મારો છેડો

દેને તું મુકી કહુંધું નાં ઐકો, મત કરે મતી. અય. લગી. ૮
 ક્યું હુઝન બે કરતી હમને, શિર સાટે તુજ કું ઘેરી;
 બલમનસાઈસેં હોજ આગુ, ઐહી જાન સુન લે મરી;
 હાય પકડકરે ધરંગા ચુંગા, હયા હુરમત હેગી તેરી;
 બે કોઈ તેરી ગોર કરેગા, ઐ ફરમન મરા ઘેરી;
 ઉસ માર ધરંગા ઘેરી.

આલ.

જદ કહે રામવયા બડો સ્ત્રીપાઈ બાંકો, મેં આઠલો કીધો
 તોય ન મનમાં ચુક્યો; ઐને ખુની આંખસુ વાધસો બેકો
 મને માજમ થઈ છે કરશે સખનો સાંકો; ઐ મારા ઉપર
 છે આંકો, મને લેઈ ચાલ્યો, હરીફેમ બની. અય. લગી. ૯
 ઐરો ઉભા રહે અપની અદ્યસે, હુરમતમાં થાશે ખામી;
 સમો રાખ તું તારા હાયને, મને એકલે શું પામા.
 મારો બાપ છે શેહેર મુરતનો, નગરશેઠ મોટો નામી;
 જણુ બચાંચી તુને મારશે, કાન જીએ મારા સામા;
 તાર કપાળ દેશે દાડી.

આલ.

ફર ભુંડી રીતશે તુને મારશે બનમાં, ગુજરાત મુલક આ-
 ધાગ બડો બન બનમાં; તું બચીને ક્યાં જઈશ પડ્યા છે
 કુંદમાં, ફીર પઠાન હસ હસ જાતાં બોલે મનમાં; નેઈ
 ઈલાસેં કતેકર તુંજે જડું કંચનમાં, ગુલ મોતી ઝવેર રતનમાં,
 તુહી કુનદનમાં, હીરેકી કના. અય. લગી. ૧૦

સાંબળ મારી જાત સોદાગર, કુટુંબ તજી તારે કાળે;
 મારા ઘરમાં હું છઉ લાડકી, સઘળા મારાથી જાં તાળે;

માણસ મર્ષિં લોક પીયરનાં, મારી આગથી સહિ દાળે;
 કુંવારી કન્યા વરસ મારની, નામોથી સરવે લાળે;
 હું પરવશ પડી છઉં આળે.

આલ.

તુમ તુમારી આદર માં ઉપર ઓઢાઓ, ડોઢીમાં બેસારી
 અહીંથી મને લેઈ જાઓ; પાય જામાને પેસવાદ મને
 પેહેરાવો. તુમ તુમારા મુલ્કાં મારી કને બેજવાવો; ફીર
 કદમા ધરમ જનાવો, છઉં નેકજાને. અય. લગી. ૧૧
 મારી લાજ છે તમને ઝાજી, મારા કલ્યામાં જાજ રહેજી;
 અહીંથી પરાયા દેશમાં લઈ જઈ, દગો કાંઈ મત દેજી;
 સુણી સુંદરકી ખાત પઢાને, ખુસીસું કરે રાજકું બેજી;
 મેરે દિન ઈમાનકી સોગત. ક્યા કહે સો તુમ કાંજી;
 અજ અચન મેરા સુત લેજી.

આલ.

હસ રાજી રજાસે વાંસે સાથે આપો, કાજીકે જાકર સખ
 મજકુર સુનવાપો; સુન કાજી હો ગયા ટુંગનિકા પડવાપો,
 ખુસબખતી મંગલ ગાયો અનીઅની, ખુસબખતી મંગલ
 ગાયો, સુકર બેજવાપો, અલ્લા હો ગની. અય લગી. ૧૨
 મરદા મરે ગયા ઉનકુ, દિમ સરેમે સહી કરકરે;
 જખરે જસ્તકા પેડા ત્યારો, ક્યા તાગાત કોઈ કરે અસર.
 કિસમત દાનાપાની લે ગયા, ક્યાં દિલ્લીકા સુરત બંદર;
 જનમ દિયાહે માઈ બાપને, કરમ રેખકો તહી ખખર.
 જોના હેયસો અગર.

આલ.

કહે શાહઅરી મોખતખાં ખાતકી ખાતાં, કવિ અલાખ-

અથ લટકરી સભામેં ગાતા; થેહેર ઉજનકે દરમીયાન સ-
ખસેં માલ ચલતા, એ તુરેવાજા સુત છંદ દીક્ષમેં જલ
બરતા, સરમસેં મરતા, દિક્ષમેં ગભરાતા, અજબ એ બા-
નિ. અય જન અજબ એ બની. લગી ચોટ. ૧૩

હુકાનું ગીત.

થોડી આગ લાવરે, મુજે હુકા પીલાવ ;
આગ લાવ તમાકુ લાવ, લાવ થંડા પાણી ;
આર બાઇયોકી દોસ્તદારીમેં, હુકાકી મીજબાની ;
થોડી આગ લાવરે, મીજે હુકા પીલાવ. ૧
હુકમેં તો પાણી ડાલા, હુકા ગુડગુડ બાલે ;
સવાગજકી નેહ બનાઈ, હુકા લીઆ તાણી ;
થોડી આગ લાવરે, મીજે હુકા પીલાવ. ૨

ફકીર—ક્યુ હે. તમ ક્યાં રહેતે હો. તુમરા માં મને
દેખા નહી.

નાયકા—આપકી પાસ નજીક ફરતી હુંને.

ફકીર—હવ સેલપાની કરોતો અછા.

નાયકા—આપકી ખુશીમેં આહ સો બાલદો.

ફકીર—જરાસે હુકાપાણી ઓર, કસુંબા નીકાલો ઓર
કુછ મીઠાઈ બીઠાઈ મંગાઓ.

નાયકા—ઓહો ! મેંતો જુલ ગઈ આપકી કેસી ખબર
હે. ઓર કીસ તરસેં ચલતા હે. (ફકીરને પુછેછે.)

નાયકા—આપ કહાંસેં આયે.

ફકીર—હમ દીલીસે આયે.

નાયકા—ક્યા ક્યા લાએ ઓર કોનસા બેપાર કીયા.

ફકીર—એક અછી કાબુલી ઘોડી લાયા હું.

નાયકા—ફસરા કુછ મેરે ખાતર નહી લાયે.

ફકીર—હાં, હાં, લાયા હું, મેરી પાસ છે.

નાયકા—ક્યા લાય છે. ક્યા કુછ અછી ખંગડીઆં લાયા છે.

ફકીર—તંગડી લાયા હું, લો, આપેન દેખો આતા છે કે નહી,

નાયકા—તુમખી એસે કે એસે રહે, મશ્કરી ક્યા કરતે છે.

ફકીર—અખ ચલો અપને મીઠખાની કરીએ.

(પછી જાય છે.)

ગાજરકી તો તોપ ખનાઈ, મુલીઃ દરવાજા ;

સકરીએકી તોપ ખનાઈ, લડે ફરિંગી રાજા.

સોદા ફીર કચંગીરે સાંઈ અલાઈ અલા દ.

હાથી ઉપર અંખાડીને ઘોડા ઉપર જીન ;

મરઘી ઉપર ડંકા ખાજે, કલકતા લીઆ છીન.

સોદા ફીર કચંગીરે સાંઈ અલાઈ અલા દ.

ઝોકરેકુ ઈલા ટીલા, જીવાનીકી યારી ;

પ્રહાકુતો લાત મારી, ટટ્ટકી અરવારી ;

સોદા ફીર કચંગીરે સાંઈ અલાઈ અલા દ.

—❦—

વેશ ૫ મો—મારવાડનનો.

એક ગરબવંતી મારવાડણ ઘોડીયું તથા હાથમાં કોડીયું
લેઈ તેમાં થોડા પુંઆ લેઈ તમાસગીરોના આગળ આવી
ઉભી રહે છે.

મુખાનંદ—અરે તું કાંહાંસી આઈ.

મારવાડણુ—બાપજી, હુંતો મારવાડથી બુએ મરતી
આવી છું.

સુખાનંદ—એ યે કાંઠે કર્યો.

મારવાડણુ—બાપજી પરો મારો ધણી મર મયો, તે-
થી ડકાળની મારી અહીં આવતી હતી. એવામાં મારમ-
માં વે ચોરે હુંટી.

સુખાનંદ—તું કાંઠે જાતી વેં આવી છું.

મારવાડણુ—બાપજી મેંતો લોટ કાકતી વેં આવી છું.

સુખાનંદ—તને તારા દેશનું ગીત ગાતાં આવડે છે.

મારવાડણુ—હા! બાપજી આવડે છે.

સુખાનંદ—તારા દેશનું ગીત ગાઈ બતાવ.

મારવાડણુ—ગીત ગાય છે, અને પુંઆનો કાકડો માર
તી જાય છે. ને બોલે છે.

માકા માણિકચંદજી હે, મેંતો મોતીચંદના વિવાહ આહ!
એટલે સોક ખુશી યાય છે. એવી રીતે બે ત્રણ વખ-
ત બોલે છે.

સુખાનંદ—વેં પરો તું બીજી સારો મીત ગા.

મારવાડણુ—હયીને, આહા! હા! હા! વેં સારો મીત
ગાઈ.

સુખાનંદ—હા! ગા.

મારવાડણુ—ઉકડમાં તુમડી વાવી, બાવા ભાટંજી હે!

કેહેતી જાય છે ને બુકો મારતી જાય છે.

સુખાનંદ—મારી કાહાડો રાંડને વેં બીખારણુ નથી

આવી છે એટલે કુદડી ફરેને નાથી ભય છે.

—❦—

વેળા ૬ ઠો—આવાનો.

તમાસગીરોના આગળ બાવાજી આવીને ઉભા રહે છે કે ત્યાં આગળ એક ડોશી આવીને ઉભી રહી નીચે મુજબ ગમત કરી રમુજ ઉપજાવે છે.

માઈ—બાવાજી બાવાજી આપ કુંશી આયે ?

બાવો—બાહત અગાડીસેં આયે.

માઈ—કાંદા ભાઓગે ?

બાવો—પતાલમાં.

માઈ—આપકુ ક્યા અધએ ?

બાવો—લડુ.

માઈ—સખકુ દેને વાલે દાતાર ચો છે. અને આપકુ કુચ ચેત્રા ચાડીઆ છે ?

બાવો—સાડાસાતસેં ચેલા રખતાહુ. ચારસેં ચલતો આકાસમે, સો દોઢસો પાતાલમે, સો દોઢસો અમરી કુ. છોકી પાસ, સો દોઢસો આલમ બરલાતે છે.

માઈ—હાલ તુમરી સંગમે કેતને ચેલે છે.

બાવો—પેહેલેકા નામ ગણાવું ?

માઈ—હા ગણાવ.

બાવો—એકતો ચેતનીયા, ચાર દુસરેકા નામ બડમ-બારથી, ચાર તીસરેકા નામ નખાદગીર, ચાર ચોથેકા નામ અમતગીર, ચાર પાંચમેકા નામ હરખગીર, ચાર છોકા નામ દોલતબદા.

માર્ધ—એકડું તો બોલાવ.

બાવો—એક મેરે ચેતનીએક બોલાઈ. હરે બેટા ચેતનીયા હો. આતાહુ માહારાજ. બીજને બોલાવે છે ત્યારે બડમભારથી બોલે છે. આપ તીસરેકુ બોલાઈ, અમે ન-ખોદગીર હો.

માર્ધ—બાવાજી નખોદગીર કાયસે હુ ?

બાવો—સુનો માર્ધ, સોજશરે લાવતા આટા, ઝોર ચાર શર દાળ, ઝોર ચારશર ચોખા, ઝોર દેઢશર ઘી, ઝોર છે શર ગોળ, ઝોર માર્ધ સખકી ચટણી કર કર ખા જતાહે.

ચેતનીઆ—તુમેરી સામને જોકર ખડા હુ મહારાજ કયા (કડું મેને બેઠે રહ્યા કયું જાય)

નખોદગીર—મેરા નામ નખોદગીર પડયા.

બાવાજી—એકબી ચેલા પડેલા હે ?

નખોદગીર—હા, મેં પડેલા હું. મેં કહું અમારાં ગધેડાં ખાંધવાની હવેલીના પાંચમા માળની બારીએથી પડેલા હુ. (વાહા બોત પડેલા હે.)

માર્ધ—આપ તો જોગ લેકર આએ હોતો અમને આ-નદ બયા પણ એમ પુછે ઈસકા સવાલસે, સવાલ, જવાબસે, જવાબ મીલ્યા તો અછા નહી તો નાક, ચોટી, કાન કાઢકર, ચલો કરકે દોડા દેઝમી.

પહેલી માર્ધ પુછેછે એ પછી બાવો પુછેછે.

માર્ધ—કોણ દેશસે આયા જોગી, કોણ તુમેરા બાવ; ધરતી તો હમારી મા ભિનતો, કાંહાં ધરોગે પાવ. યા યઈ યા. ૧

બાવો—ઉતર દેશસે આયા જોગી, પશ્ચિમ હમારા બાવ;

ધરતીતો હમારી મા ભિનતો, પાપી કે શીર પાવ. યા થેઈ થા. ૨

માઈ—કાય કે બારતે મુડ મુડાયા, કાયકે બારતે કંથા;
કાયકે બારતે ઝોળી પકડી, કાયકે બારતે ડંડા. યા થેઈ થા. ૩

બાવો—મુર કે ખાતર મુડ મુડાયા, કાયા ઠંકન કંથા;
ભિક્ષા માગન ઝોળી પકડી, ક્રૂતા મારન ડંડા. થેઈ થા. ૪

બાવો—આસન બાધું, સીંગાસન બાધું, બાધું સુંદર કાયા;
નિગની નિગીશરકું બાધું, નિગ કાંઠાંસે લાયા. યા થેઈ થા. ૫
આસન છોડું, સીંગાસન છોડું, છોડું સુંદર કાયા; નિગની
નિગેશર છોડું, નિગ અગનસે લાયા, રંડી નિગ અગનસે
લાયા. યા થેઈ થા. ૬

માઈ—હાંહારે તમ લોટ જાય.

બાવો—હાથી લોટે, ઘોડો લોટે, લોટે ગધાં ચાર; મ કયા
લોટું બાળા નિગી, ફીરનાહિ સંસાર. યા થેઈ થા. ૭

માઈ—હાંહારે તમ હડ જાય.

બાવો—લાવરે હડ, તેતરે હડ, હડ જંગલકી હરણી;
મેં કયા હડું બાળા નિગી, નવખંડ ધરતી ફીરની. યા થઈ. ૮

માઈ—વડ પીપળકે દેતે પાન, ધરતી માતા કીતે ધામ;
આબામંડળમે કીતે તારા. મવના બરસે કીતી ધાર. ૯

બાવો—વડ પીપળકે દોનું પાન, ધરતી માતા મારે ધામ;
આબામંડળમે નવવખ તારા, મહિલા બરસે અખંડ ધાર. ૧૦

માઈ—હાંહારે તુમ મરા ચેલા.

બેત્રી—હાંહારે તુ મરી ચેલી.

માઈ—હાંહારે તુ સુણ નિમીડા.

બાવો—હાંદારે તમ કેતે બાવો.

માઈ—કોન તુમરી સેજ હાજેગી, કોન કરેગી બાતાં; કોણ તુમરા પાઉ પખાસે, કોણ લાવેગી બાતા. યા થેઈ યા. ૧૨

બાવો—રેન હમરી સેજ સુવેગી, ઓરત કરેગી બાતાં; મંગા અમરા પાઉ પખાજે, માતા લાવે બાતા. થેઈ યા. ૧૨

બાવો—તારાકે તેજમ, ચંદ્ર છુપે નહી; દાતા છુપે નહી; ધર મંગન આયા.

એ અમારા દોલતાયાં.

પ્રીત કરેના સુખણસે, પ્રીત હેવાનસે કેસી; છ માસ

જેણે સેવલ સેયા, જગ માંચ મારો જગ ૩ જેસી.

કવિ ગંગ કહે સુણ શાહ અકબર હાસ મીઠી ૩ જેસી ૧-

પછી જે મોબ ઉભા દાટીને તેના ઉપર આડો મોબ બાંધેલો હોય છે, અને તે મોબને જે લોહાનાં કડાં તથા જે ડંડાને દોરડયી બાંધીને ઉપરના મોબને ખુબ શકત બાંધેલાં હોય છે. તેના ઉપર ઉલાંટ ગોત્રાંટની તથા મેઘના જોવામાં આવેલી ન હોય તેવી રીતની તરેહ તરેહની કસરત કરી બતાવે છે ને આ કસરત જે માણસોએ દીઠી હજી તેમને સેહેલાઈથી સમજાવે.

પરચુરણ ટપા.

રાજનો કુંવર મયો શીકારીએ, લાખો શર જેવાર;

વશિક ઝોરૂં ખાઈ મયાં, તમે પંડીત કરો વિચાર;

મણીધર મોસે પ્રભારો.

સહી મુખ ને સોમણું, ધનને નામન નામ;

તેની સમથા કેળે મારા ઠાકરો, ધુઆશા બાપું ગામ. મા.
 કે માંચે મારે મુખે ચરે, તોય મુખમાં ન આવે દાણા.
 તેની સમથા કેળે મારા ઠાકરા, તમે પારકી બેઠી ને શીદ માણો. મા.
 દરીઆ કાંઠે દવ બળે, ને દરીઆ કરે પોકાર;
 ચતુર હોય તે ચેતળે, ને મુરખ કરે વીચાર. માણી.
 બાઈ લગે બરથારનો, જાણે સગી નનંદ બેટો;
 એ મારા પીઢનો સાજો યાવછે, તેનો અમારો યાવછે બેટો;
 મણીગર મોલે પધારો.

પ્રવેશ ૭ મો—કળેડાનો.

વેશમાં આવનાર માણસો.

નાનો ઠાકોર વર.

મુખાનંદ ઠાકોરનો સાથી.

ઠકરાણાં વહુ.

ઠાકોરની મા, ને ઠકરાણાં
 ની મા.

પહેલાં નાનો ઠાકોર આવેછે ને બાલે છે.

ઠાકોર—હે રંગલા.

રંગલા—હે રાજ.

ઠાકોર—આવી સભામાં ઉભા રહ્યા, તરવારે મુખ જોયાં,
 કુશમનના કરવા કડકા, કુખડાં સરવે જોયાં. હે રંગલા.

રંગલા—હે રાજ.

ઠાકોર—પિતી પ્રાચીને કંદેશકો, વાંસા કેરો ખરજ આપે
 લેરીના ના બીડીઓ, તે પંચવાતાં અસત. હે રંગલા.

રંગલા—હે, રાજ.

ઠાકોર—માખન પસિ મુખડે, ને વેશ્યા જોખન હેણ,

કારકુન હામથી ઉતર્યો, એ ત્રણે દૃશ દણ. હે રંગલા.

રંગભો—હે રાજ.

હાકોર—ભાંગતો ભાળી, અકીણતો કપરો, થરી પીએ તેને છાક ચડે, કુધ પીએ તો મનનીએ, કુધ પીધા કેડે કાયા ઠે. હે રંગલા.

રંગભો—હે રાજ.

હાકોર—તેરે તીયા, ટોકરો, તોરી બારે માસ, સોજે નર નાપળ્યા તેની મલો આશ. (આ વેશ લાંબો પોચાડવો હોય તો બીમસ્ત કવી નોલે છે.)

રંગભો—હે રાજ.

હાકોર—અમારે ઘર ચારે પરાણા આઆ.

રંગભો—કીયા કીયા.

હાકોર—એક ઠકરાનો બાપ, ને એક / અમારો સસરો, એક ઠકરાણાનો બાઈ, ને એક અમારો સાજો.

રંગભો—એતો બેના બે થયા.

હાકોર—ઓ બાંત્રોડના તારીના કાન વઢાવું, ચારે થયા.

રંગભો—મારે ક્યાં મુધી જોવું છે, લ્યોને ચારે થયા.

હાકોર—હે રંગલા ઠકરાણાંએ મગાવ્યું બશરે થી, તો અમે લાવ્યા ચાર શર. ઠકરાણાંએ મગાવ્યો બશરે એજતો અમે લાવ્યા ચાર શર. ઠકરાણાંએ મગાવ્યો બશરે લોક તો અમે લાવ્યા ચાર શર, જમવાની વખત થઈ, તારે સઉને તો નાવાનાં પાણી આપ્યાં, અને અમને પાણી કોણ આપે? અમે અમારે હાથ પમ પોષતે બેઠા, સઉને

પાટલા આપ્યા, ને અમને કોણ આપે? સાવરણી બા-
ગેલી પડી હતી તે ગાંડતળે સંઘને બેઠા, જાણે ધરનાં
ધણીતો એજ. સંઘને યાજીઓ આપી, અમને કોણ
આપે? પુંજે બરવાનું ઠીકર બાગેલું પડ્યું હતું તે બાવી
માં આગળ મુક્યું ને અમને તો બેઠા. ઠકરાણાંએ અમણા
ધુંધટો તાણ્યો છે હાથમાં ધીની વાહાડી છે, ને રમઝમ
કરતાં ધી પીરસવા આવ્યાં, અને અમારો સામી તે દોઢી
આંખો કહાડી જાયુ, એટલે અમારાં તો પોતીઆં નરમ
થઈ ગયાં. તે વારે ઠકરાણી બોલ્યાં. ઠકોર બેઠા પરોણા
સાથ પણ જમણા અમારે હાથ પાડોથણનું ડોણું છે તે
પાંચ આવો, છાથ નહિ આપે તો છોકરાની આંખોમાં
કુલાં પડશે.

રંગભો—ઠકોર જાતે છો નાના, ને છોકરાં કેનાં?

ઠકોર—અમારાં.

રંગભો—મેર મારાબાઈ તમેજ જાતેજ છોકરા છોને.

ઠકોર—હે રંગભા. અમે તો ઉઠ્યા. તળાવ હતું ટુંકડું,
ડોખાને છોડ્યું.

રંગભો—ટુંકડું તે ચેટલું, એતરવા, બે એતરવાહ, ગા-
મને બાગોળે, એક ગાઉ, બે ગાઉ, કે ચેટલું?

ઠકોર—તણુગાઉને તરબેટે, અમે તો ઉઠ્યા. ડોણુ તો
ઉતાવળું હોય.

રંગભો—ચેટલું ઉતાવળું, ચારેપણે દોડે ધમક ધમક ચાલે.

ઠકોર—તોએ ઉતાવળે.

રંગભો—અમ હોય.

હાકોર—ભેંત હાથે તો ડોશું હાથે.

રંગસો—તને ગરદન માંડું તને ડોખાં. હાકોર તમે એમ કર્યું હાકોર.

હાકોર—અમે તો માથું દેહને ટૂંકવા માંડ્યું ને બાહ્યા. હેડ, હેડ. એટલામાં ડોખે અમારા માથા ઉપર છાણની કરચો પોદળો. તેમાં અમે દટાઈ ગયા. એવામાં તારા પરીઆનું પુન તેથી ડોશું મુતરયું, તેથી છાણ પોવઈ મથું, ને અમે હાલ તરવાર લઈ “ઉગરચા છીએ, “એમ કહેતાં નીસરચા. ડોશું તો હીંજ્યું તે તળાવમાં પડ્યું તે નીકળે નહી. તારે અમે તેને સદા દેવા માંડ્યા. ચાંદડીરે ઝોંપ, તારું ભાડું પડે ભાંગ, ચાંદડીરે ઝોહો, તને ખરખ-પોરે ખો. તોય નીકળે નહી. પછી જળપોતીઆં કરચાં.

રંગસો—જળપોતીઆં તે શું? પીતાંબર પેહેરચાં, કાસ પેહેરચાં કે શું કર્યું?

હાકોર—કાસ કાઢીને માથે મુકચાં.

રંગસો—એમ કોહીને કે નાગા થયા.

હાકોર—અમે તો તળાવમાં જઈ ડોખાંને આંગળી કરી, કે ઝોંપ કરતું કે નાડું. હીંજ્યા હીંજ્યા દરબારે બહુી ગયા. બાબીઓનાં ટોંગાં મળ્યાં. તે કહે, હાકોર તમારી આમળ શું? તો કે ડોખુ. ડોખા પાછળ શું? પુંછડું, પુંછડા પાછળ શું? તારી બાપ કળેડરાત અમે. હે, રંગસો.

રંગસો—હે રાજ.

હાકોર—ચાહ્યા ચાહ્યા જહાએ છીએ, એવામાં મિલ-

લામાં મામીના ટોળાં મળ્યાં તેઓ પણ બાબીઓની જે
પુછ્યા લાગી. એક ટુંગણી સી મામી હતી, તેણે કાંકરી
સેધને મારી, અમે તેથી શરમાયા. બાગોળે આબ્યા ત્યાં
ઢેડીઆનાં છોકરાં એપણી પેપણી રમતાં હતાં, અમે કહ્યું
તમારીના કાન વઢાવું અમારા લુગડાં ક્યાં છે ? ઢેડનાં
છોકરાં કહે, તમારે માથેજ તો. અમે જોયું તો માથે લુગડાં.
રંગલા કેવું હસવું કર્યું ?

રંગલો—ગાંડાઈ તો કરી.

ઠાકોર—હે રંગલા.

રંગલો—હે રાજ.

ઠાકોર—અમે તો ચુલે જઈને તરવાર તાણીને ઉભા
રહ્યા; ને કહ્યું તારીના કાન વઢાવું તારા ઉપર ચઢ્યું હતું
તે ક્યાં ગયું. જાઓ કોઠારજી પાસે અમને શું પુછોછો;
કોઠારમાં જોઈએ તો રોટબીઓના ઢગ હતા.

રંગલો—શરનાં, ખસેરના ?

ઠાકોર—હા.

રંગલો—ચાર શરની, દશ શરની રોટલી ?

ઠાકોર—પગણી, પરાણી, જે રોટલીઓ તેના કડકા કરીયે તો
હકરાણી મારે તેથી યાજી અંજીરી તેનું અટામણુ ખાધું.

રંગલો—એટલે તે શું યાય ?

ઠાકોર—ચોખાનાં હાલ્લાં જોયાં. તેમાં ચોખાના ઢગ જોયા.

રંગલો—શર, ખસેર ચેટ્યા.

ઠાકોર—ચાર ચોખાનાં વાણા હતા. તેના ઉપર કુતરા-

ની બગાઈ મેલી ઠાંકી મુઠ્યાં હતા. બગાઈ હાથે લાગે તો ઠકરાણાં હાથ કાપી નાંખે મૈતો માંથુ ધાડ્યું માંથુનો નીકળે નહી તે ખરબડ ખરબડ થાય. ઠકરાણાં પાડોશીને ગુધર માંથુ જોવડાવતાં હતાં પાડોસણે ઠકરાણાને કહ્યું તમે લાવો દાતરડું, અમે લેઈએ સાંખેલું. એ ખરબડ કરનારનું ધસીને માંથુ વાઢીએ. અમે નાસવા લાગ્યા, વચે આવ્યો થાંભલો, તેથી ચોખ્ખાનું હાલું તો ભાગી ગયું, ને કોટે રહ્યો કાંઠલો. અમેતો ચોરેગયા. સરખા સરખા ભાઈબંધ મેઠાછે, કસુંખા કઢ્યાછે, તો જાલજી કાકાના સમ હયો, માલજી કાકાના સમ, એવું કહી રહ્યાછે. એવામાં અમે ત્યાં ગયા. અમે કહ્યું, ઠાકોર જવારછે, તેમણે પુછ્યું, ઠાકોર આ કોટે શું ? અમે કહ્યું ને; કેદાર માતા તે કાંકણ પેરીલાવ્યા. દેશ વ. દેશ જાણીએ. સાંબળ સમાચાર મોરે લાજ, ઘેઝી ગોળવાડથી અમો આવ્યા, અમારું નામ કળેડારાજ, આગળથી આવ્યા અમે, પછવાડથી આવે ઠકરાણાં, તો મેળાવો કરજો તમે-

ઠકરાણાં.

નેણ પદાર્થ નેણ રસ, નેણ નેણ મોલંત;
અજણ્યાસુ પ્રીતડી, પ્રથમ નેણ કરંત. થેઈ થા થેઈ.
જીરે મ્નેહડો નેણનો લાગ્યોરે, મેવારી નેણનો લાગ્યોરે. તા
થેઈ તા થેઈ.

એમ ઠકરાણી ગાય છે અને ઠાકોર તેના મળામાં
હાથ નાખવા જાય છે, ને તેના ગાય આંખને છે.

ઠાકોર—હે, રંગલા.

રંગલો—હે, રાજ.

ઠાકોર—લાવે નેસરણી.

રંગલો—શું કરશો ?

ઠાકોર—ઠકરાળાને ગાલે મારે ખચી કરવી છે.

રંગલો—નેસરણી ક્યાંથી લાવું, લો મને ખચી કરો.

ઠકરાળાં—કાઠારે ઘર્જના રોટલીરે, માંહે માળવીઆ ગોળ;

નાનો નાવલોરે, તેડી જમાડું મારા નાવલાને.

કાંઈક ખાઈને મોટરો થાય, નાનો નાવલોરે.

ખાઈજી તમારો બેટડોરે, નણુદી તમારો વીર;

નાનો નાવલોરે. ચોખ્ખા મગની ખીચડીરે,

માંહે ગવરીનાં ધી. નાનો નાવલોરે.

ઠાકોર—હે, રંગલા,

રંગલો—હે રાજ.

ઠાકોર—આઘો પાછો ફરી, ઠકરાળાને પુછે કે, તમે શે મશે પધાર્યાં છો ?

રંગલો—બાબીજી તમે શે કામે આપ્યાં છો ?

ઠકરાળાં—તમને ખખર નથી, તમારું હૃદયું કુટ્યું છે ?

રંગલો—તમારું હૃદયું કુટ્યું છે.

ઠકરાળાં—અમે તો ઠાકોરને રાડીએ આબ્યાં છીએ, ઠાકોરને વગોવા આપ્યાં છીએ.

રંગલો—ઠાકોર, તમને વગોવાને આબ્યાં છે.

ઠાકોર—અ્યાં, અ્યાં વગોવશો ?

રંગલો—હે ઠકરાળાં, તમે ઠાકોરને અ્યાં વગોવશો ?

ઠકરાળાં—સરખો સાહેલીઓમાં, તાંબા પીતલનાં બેડાં
સેઈશું, રમક ઝમક કરતાં કુવાપર જઈશું, ત્યાં ઠકોરને
વગોવશું. (એવી બે ચાર જાતનાં કહે છે).

રંગસો—ઓ કચરાળાં.

ઠકોર—અરે હરામી ઠકરાળા કહેને.

રંગસો—ગોઠા યાઓ તો ઠકોર કહશું.

ઠકોર—હે, રંગસો, અમે ક્યાં વગોવશું? સરખે સ-
રખા બાઈબંધ બેઠા હઈશું, રેઢીઆ કાનુંઆ કાઢીશું, ત્યાં
ઠકરાળાંને વગેવીશું.

ઠકરાળાં—અમે બાત આલવા જઈશું ત્યાં વગેવીશું.

ઠકોર—અમે સાંઠે સાંઠે વગેવશું.

ઠકરાળાં—વગેણાનું ગીત ગાય છે.

મારીરે અંબાજી માતા.હું માગુ ધણા ધણા માનજીરે;
નાનો સરખો મારો નાવલીઓરે, તેને હૈડ દેને માતા સાનજીરે;
કરમે કળેકુ મારે આદાર વગેણું, મારા સાહેલ ઓમાં ગણું;
સાહેલીઓના મેણાથી મારો જનમારો કેમ જાય,
મારો જનમારો કેમ જાયરે. તા થઈ તા થઈ.
બાગોજેજઈને રાંઢવાં અમળાવે, ઘેર આવીને મને બાળોબોલે;
આ પરણ્યાથી મારે કાંઈ ન સીજે, મારે તરખલાને તોલે.વા.
કળેડા સાથે કરશન કીધી, માંદે ઉગ્યા ડાબ;
આ પરણ્યો મારીસેજે આઓ, તારી કુટીએ પડીયો આબ.
નાનો સરખો નાવલીઓ, હાથમાં ગ્રાસે બાલો;
આ પરણ્યાથી કાંઈ ના સીજે, મને પાણેશાં ધણો વાહાલો.

રંગભો—માનવી હજારેક રૂબિયે, તમે ને હું બે આ-
ધનાં છીએ, એમ કહી ઠાકોરને તેના વહુની કેડ ઉપર
બેસાડે છે.

ઠાકોર—હું રંગલા. હવે કોણ મોટું, અમે કેવા દેખાઈ-
એ છીએ ?

રંગભો—જાણે માએ દીકરો કેડે બેસાડ્યો.

ઠાકોર—કેડે બેશોને વહુને તેનાં ઘરેણાં વીગેરેનાં નામ
પુછેછે. આ શું ? કંઠી, વીગેરે કહી પુછી લોકોને હસાવે
છે, ને છેલે છાતીભણી આંગળી કરી પુછેછે કે, આ,
શું ? ઠકરાળી જવાબ દેછે કે, એતો વીસામા છે.

ઠાકોર—એમાંથી શું નીકળે ?

ઠકરાળાં—ફધ.

ઠાકોર—તો, અમે ધાવીશું.

ઠકરાળાં—ના ધવાય.

ઠાકોર—તો અમે રોઈશું.

રંગભો—કાંઈ કરતાં ધાવતા રહો !

ઠાકોર—હા, ઠકરાળાંને દોવા ભેંસ, અને ચડવા ઘોડું
આપે તો રહોએ.

(આ વખતે ભવાઈ કરાવનારા કાંઈ બીજા માગેછે
તે લેઈ ઠાકોર કેડેથી ઉતરેછે.)

ઠાકોર—અમને મારેછે, કુટેછે, તે શું અમારે ઉપરાણું
નહી હોય ?

રંગભો—હોય તો બ્રાહ્મણો.

ઠાકોર—આવરે કળેડાની આઈ, તેની મા આવી કહેછે,
 “આવી મારી જાઈ, મને ગામને ઢેડે સાઈ, આવીરે ડો-
 સી આવીરે” તા થેઈ તા થેઈ.

ઠકરાણાં—આ ઉપરાણું કેનું આળ્યું ?

રંગલો—ઠાકોરનું.

ઠકરાણાં—અમારે નહી હોય કે, ન અમારે તો આવડા
 આવડા દાંત છે.

ડોસી—મને કોણે ખેલાવી.

રંગલો—તમારા કળેડાએ.

ડોસી—ક્યાં ગયો મારો કળેડો !

ઠાકોર—આ રહ્યો.

પછી મા ફીકરો મળેછે ને કળેડો પુછેછે કે પેલા પાં-
 ચ રૂપીઆ આપ્યા હતા તે ક્યાં ?

ડોસી—આ જાને મોટો રૂપીઆનો હીસાખ માગવા
 આવ્યો છે, હુંતો દ્વારકાં ગઈતી ત્યાં મને કાએ છુટી લી-
 ધી. અને હવે અહ્યા એક ગદામ છે.

ઠકરાણાં—ઠાકોર તમારે ઉપરાણું આળ્યું છે તો અમારે
 નહી હોય ?

રંગલો—હોય તો ખેલાવે.

ઠકરાણાં—આવરે રૂપકયાની આઈ.

આઈ—આવી મારી જાઈ, મને ગામને પાંજે સાઈ.

પછી ગોદાવરીની જાત્રાનું ગીત ગાય છે.

આજ મને વાહાતાં રે ગોદાવરી,

કામ કાજ વીસર્યાં રે ગોદાવરી ;

એ બદામનું ગોપીચંદન, ઉઠું ઢીલું કરીએ ;

રામજી આપે રંડાણે તો તીરથ કરતાં કરીએ.

આજ મને વાહાતા રે ગોદાવરી.

પાંચ પાનાનું પતરાળું ને, એ પાનાનો પડીએ ;

ગોદાવરીના સંગમાં તો, રાંડી રાંડો લડીએ.

આજ મને વાહાતાં રે ગોદાવરી.

એકે મુક્યો રેડીએ ને, બીજીએ મેલી પુણી ;

ગોદાવરીના સંગમાં તો રાંડીરાંડો મુણી.

આજ મને વાહાતાં રે ગોદાવરી.

આઈ—મને કીને બાલાવી.

રંગસો—તારી દીકરીએ.

ઠકરાણાં—હું, આ રહી મળો.

આઈ—આવ મા મળીએ.

પછી બંને ભેટે છે ને આઈ કહે છે, ઠરળે ને ઠાંગરળેમાં

ઠકરાણાં—આઈમા તમે મને પેલું નાનું ઢેંચણ નેટલું

પરણાવ્યું, તે મને દહાડે કજીએ કરે છે, ને રાતે બાલાવા
જાઉતો બાલતુંએ નથી, ને બાળડાની પેઠે માર માર કરે છે.

આઈ—રાતે મારે છે કે દહાડે ?

ઠકરાણાં—જે માર શરીર ફીકરમાં કેટલું બધું ગળી

ગયું ! માટે જાઓ કળેડાને કાંઈ સિખામણુ દો.

આઈ ઠાકોરની બણી જઈ બાંડે, એટલે ઠાકોરની મા લડવા આવેછે, ને ખુબ લડેછે. પણ અંતે સલાહ કરેછે, ને ખેલેછે કે, આવોને વેવાણ આપણે શાને વઢી મરીએ. ધણી ધણીઆણીની રાઠ, ને જવાસાની વાડ, ધણી ધણીઆણી રાજી, તો ક્યા કરે મીયાં કાજી. આવા આપણે તેલ ધાલીએ, એક ડોસી ખેશી બીજના માયામાં તેલ ધાલેછે, ને વળી મસ્કરીએ કરેછે, તથા ફટાણાં ગાયછે. ને પછી લડી ધામધૂમ કરી જતી રહેછે.

વેશ ૮ મો—કાખાનો.

સર આતમાં પ્રાણણ આવેછે જે, રોમ બળે રામ બળે, રામ રામ બળે. એસા થેઈયા.

પ્રાણણ—હું પ્રાણણ હું માહારાજ હું ગંગાપારી પ્રાણણ હું મારો કાંઈ આટો કુટો થશે માહારાજ.

સુખાનંદ—હા ગામમાં જાં ટેલ નાખ, તારો કુટો થશે.

પ્રાણણ—વાર જજમાનરાજ બગવાન તમારે પુર કરજો.

સુખાનંદ—બગાબાઈ અમારે શું પુર કરશે ? ને બગલે તો આ ધાયજો છે.

પ્રાણણ—હું ટેલ નાખુ હું. (ગીત ગાય છે.)

બઠને કુંવારો કુંવારો કહે છે, બઠને પીતરાઈ મણાં રહે. બઠને પરણ્યાવનાકેમ ચાલે, બઠના મેંદીરમાં કોણ મહાલે.

જેવા ચર્ધતર વૈયાકના તડકા, એવા કુંવારા ખાહણના બડકા
બટના સસરાનું નામ છે પંડ્યો, મને ખુલ્લે ઘાતોને દંડ્યો.
બટની સાસુનું નામ છે વાળી, રૂપીઆ માગે એક પાળી.
બટની સાસુનું નામ છે લાલી, એને ખારાકુવામાં મે ઢાલી.

ખાહણ—માહારાજ મારો આટો કુટો થયો. ને હું
રસોઈ કરવા બેસુ છું. ને ચોકા કરતા હું માહારાજ તમેરા
મુલકમાં કાપુકા ચોકા કરતે હો.

સુખાનંદ—ગાયકે ગોખરકા.

ખાહણ—ગાયકા ગોખરકા છીરૂ છીરૂ ગાય તો ધાસ
ખાય, કુસ ખાય.

વાંકો ચુકો, ઉતકો ચોકો અમારા મુલકમાં નવી કરે.

સુખાનંદ—તમ તુમેરા મુલકમાં કાપકા કરતે હો ?

ખાહણ—માણસકા ગોખરકા.

સુખાનંદ—અરે તેરા નીખોદ જાવે સાલે, તુમેરા મુલક
ખાત ખરાખ. છુ ! છુ ! છુ !

ખાહણ—હાથે ચોકો કરતો હોય તેમ તેમ ચાખા કરે
છે. ને ખાલે છે નારાયણકા ચોકા કરો. નારાયણકા ચોકા
કરો, ને કહે છે કે નારાયણકા સનાન કરો.

સુખાનંદ—અરે સાલે એ પેલો નાયણો કુંબાર સુણેગો
તો તેરેકુ પરદશમાં મારડાલેગા. માટે ઠીક ખાલ. આ
સાંબળીને પેલો ખાહણ સ્નાન, ચોકો કરી પોતાનું દીલ

સોવ છે. પગથી લાહોતો લાહોતો ઉપર જાય છે, ને કેહે છે કે તમે ગુજરાતી લોક ખરાબ હો, તુમ મોહોકા તેજ પાંઉપર લાતે હો હમતો નાચેકા ઉપર લાતેહે.

બ્રાહ્મણ—અમતો બાપરે બનાતાહુ, ને ખાવા ખેસેછે ને કેહે છે, અમ્ય કોઈ આવે તો મેરેકુ કેના નહી. દેખ બાઈ, કુતા આવેગા તો મે નહોં ખાઉગા, ને ભંગીઆ આવેગા તો મે નહોં ખાઉગા, બીસ્ત આવેગા તો મે નહોં ખાઉગા, ને ફકીર આવેગા તો ખાઉગા.

સુખાનંદ—ટુકડા રોટી ડાહીયો.

બ્રાહ્મણ—કોન હે ?

સુખાનંદ—કુતા આયા ઉઠ જ.

બ્રાહ્મણ—મે કાંગાપરી અમન હું, તે કુત્તે મેમંસે ખાળજી.

સુખાનંદ—ટુકડા રોટી દીજીઓ.

બ્રાહ્મણ—કોન હે ?

સુખાનંદ—ફકીર.

બ્રાહ્મણ—ફકીરકી ઝોલીમાંથી ખાઈ જતી એસા હું.

સુખાનંદ—ટુકડા રોટી દીજીએ.

બ્રાહ્મણ—કોન હે ?

સુખાનંદ—ઓ બીસ્તી તરે ઘરમે પાણી ડાહનેકુ આયા.

બ્રાહ્મણ—ઉસકા પાણી નહિ હોના મેરા મુતર પીજીગા.

સુખાનંદ—ટુકડા રોટી દીજીઓ.

ધાદાણુ—કોન આયા છે ?

સુખાનંદ—ભંગીઆ આયા.

ધાદાણુ—ઊં ઊં હગને ખેઠા હું ખાતા નહિ. ભંગીઆકું નહીં દેજેગા. ચલો ભાઈ અખતો જતાહું, મરેકું ફુવારકાં જાનેકા રસ્તા દેખાવ મને સ્નાન કીયા, ખાયા, તઈયાર હુવા અમ મે જાઉંગા, કોઈ રસ્તા ખતાવ.

સુખાનંદ—એક લંબા રસ્તાહિ, ઝોર એક ટુંકા છે, એક છે મહીનેકા, ઝોર એક એક મહીનેકા.

ધાદાણુ—મરેકું ટુકડા હોય સો દેખાવ.

સુખાનંદ—ટુકડા મારગપર ભાલે, હુવાં કાખાલોક લુટતેહે.

ધાદાણુ—મરેપાસ પીજરમલકા ઘાંસા છે, ને એક ચીલમ ઝોર સાકો છે, ઝોર મરીપાસ પીજરમલકા એસા ઘાંસાકા મંતર છે કે, ફરથી દેખ ને લુટ લેને મરે હલમ કે જીરસી કોન લુટ લેને વાલા છે.

સુખાનંદ—પ્રહ્લા નાસી જાનેરે, તારો કાખો આઝોરે.

આવી રીતે બે ત્રણ વખત ગાય છે એટલે કાખો આવે છે. ને પછો ટીપણું-માળા-સોટોદોરી-જાકડી તથા તેની પછેડી વગેરે લુટે છે.

કાખે લુટ્યો એટલે જુઓ પાડતો આવેછે. ને કહેછે ને મરેકું રસ્તા ખતાનેવાજા મરે જાઈઓ.

સુખાનંદ—તેરા ક્યા મયા ? ચંગો જાયો કે નંગો ?

બાહ્યાણુ—પાણી પીનેકા લોટા ગયા, કુતા મારીકને
લકડી મઈ, રામ બજનેકી માલા મઈ, ચંદરે મઈ,
ટીપણા ગયા, સખ મેકો સાલો લે ગયો.

સુખાનંદ—તું અખ રોતોહિ કાયકું, તેરા મંતર જંતર
કહાં ગયા કે તેં લુટાયા. ને તુ બોલતાયા કે છુમંતર કરેહિ.

બાહ્યાણુ—અરે બધયા મંતો બુલ ગયા. સાલો કાખો
મેરેકું મારને લગો. એસો કે મેં બુલ ગયા, અખ આવેતો માર.

સુખાનંદ—પ્રહ્લા કાખો આવ્યોરે, પ્રહ્લા કાખો આવ્યો.

પછી બાહ્યાણુ છુ મંતરની ટુંકમારી તેને ઘાંસો મારે છે
એટલે કાખો મુએજાની માફક સુઈ જાય છે. ને તેના
ઉપર લુમટું ઓઢાડી લાતો મારે તો પણ બોલતો નથી.

સુખાનંદ—અમે ઓ, એતો હોંકુ હે, હસકી કીયા
તો કરે.

બાહ્યાણુ—ક્યા કરે હસકે મોમે મુત ડાલું.

સુખાનંદ—અમે જમણુ, હસકી ઓરત ખડી જખરી
હે, સો તેરેકું મારડાલેગી.

બાહ્યાણુ—મેરેકું ક્યા કરનેવાલી હે. (કાખી હાથમાં ના-
ખી તરવાર લેઈને શોકાતુર થઈને ગાતી આવે છે.)

મારી બાળીબાળીનો નાવ, કેને મારીલોરે; મારીલો.

મારા જંગલ કેરો નાવ, કેને મારીલોરે; મારીલો

આવી રીતે ગાય છે ને ફરતી જાય છે. અને બાહ્યાણુ

સંતાઈ જાય છે. પછી કાખી પોતાના ધણી પાસે જાય છે ને તેના હાથ પમ વગેરે તપાસે છે ને પુછે કે તમે દારૂયું છે તે ક્યાં છે મને કેમ દેખાડ્યું નહી પછી બે ચાર જણીઓ ફૂટે ને વિલાપ કરે છે.

વિલાપ.

અરેરે મારો નાવલીઓ, મુને રત્નજતી મુકી શીદ ગયો ;
પણરે ભુંડા તારા માલખજના તે ક્યાં ઉડી ગયા.
અરેરે તારે માજીયાંએ નથી, ને વળી વસ્ત્રાદિકે નથી ;
પણરે તારા મારનારનું, તારા જેવુંજ થજો.

સુખાનંદ—હજુએ રાંડને તો, માલખજનો જોઈએ છે.
પછી બેહાથે ફૂટે છે તારે સુખાનંદ વચમાં બાલે છે કે,
હાથ હાથ, ઊંટ ઊંચુ, હાથ હાથ પુછું ટુંકું. (જેટલે કાખી)

કાખી—અરે રોવા મારેતો બધું ખરાબ થયું ને તને તો
જીચુ નીચુ મુઝે છે. પછી છેડો વાળે છે.

પ્રાહ્મણ કહે છે કે, તુ કામકું રોતી હે, અરે ધર ચલને.
એ ચોર મુએસો અજા દુવા. રાંડ લોકને લુટવા શા સાર
મોકલે છે, ને લોકને લુટી ધરે. આં પેહરવાનાં લાવે તે કેવાં
વાહલાં લાગતાં હતાં. લુટનેકા અજા લગતા હે રંડી,
ધરમે રખા હોત તો કોઈ નહીં મારતા.

કાખી માં ઉધાડીને કહે છે.

માસે નાવલીઓ કોને મારીયોરે, કોને મારીજો.

સુખાનંદ—અમે રંડી, તુ કામકું રડતી હે, તેરા ધણી-

એ પેલા ઝગપારી બ્રાહ્મણને લુટી બીધી તેથી તેણે હુમ-
તર કરેલા એટલે મર ગયા. અબ તેરે આરેસો કર.

કાબી—તે મારા ધણીને માર્યો.

બ્રાહ્મણ—ના મેં નહી, આણે માર્યો; કોઈ બીજાને બ-
તાવે છે. કાબી તેને પકડવા જાય છે તેટલામાં બ્રાહ્મણ
નાશી જાય છે. કાબી તેની પાછળ દોડે ને ગાય છે, કીને
મારીક્ષે મારા ઝટવારે' એના એ બાજુ ફરી ફરીને ગાય
છે ને બ્રાહ્મણીની પુંડ દોડે. બ્રાહ્મણ પકડાય છે ને કેહે
છે, મને ક્યાં પકડ્યો હુંતો હજી મ છું, તમાશા જોવા આ-
વ્યો છું, હુંતો ધાંજે છું, મસાજ ગ્રાહવા આવ્યો છું. કાબી
માનતી નથી ત્યારે તે કેહે છે હુંતો પીંજરો છું, ને મોડે પીં-
જર બોલાવે છે; પછી કેહે છે હું વાપરી છું, દેવ દાંતરને
પોપટ આપવા આવ્યો છું.

કાબી—નહી લું બ્રાહ્મણ છે તારા કોટમાં જનોઈ છે.
તે મારા ધણીને માર્યો. તું જ મારનાર બીજા કોઈ નહી.

બ્રાહ્મણ—રોઈ પડે છે ને કેહે છે મારો સખ બીનો તખ
મેં માર્યો, ત્રેરો સેર સોનો બીનો, સેર રૂપો બીનો, લઠી,
કરખતી, ઘેત, પોઠી સખ લે ગયો, તખ મેં મારો.

કાબી—તારા સખ પીછા દર્જો તો જીતો કરે ?

બ્રાહ્મણ—હા ત્રેરા પીછા દે, મેં જીતા કંઈ.

કાબી—લેરે બ્રાહ્મણ તેરી લઠીઆ લેરે, ઘેતી લ, તેરી
પોથી લ, પાણી પીનેકી કરખતીઆં લ, રામ બજનેકી
માખા લ, તેરી રૂપો લ, તેરી સોનો લ, સખ તેરો આપી ?

બ્રાહ્મણ—હા આપો. અમ્મ એક બંગીકું બોલાવકે એ
આકર એ મડદાકુ ધસડ લે જાય એર દો એમ કહી
નાસે છે.

કાળી તેને પકડીને કહે છે રે મુંવા ડાંગા તેરા સોના
રૂપા સમ્મ પીછા દીયા અમ્મ કીયુ નહીં છતા કરતા ?

બ્રાહ્મણ—મરો થો સો મેગેકુ દીયા, ધસમે તેરે બાપકો
કીયો લીયો.

કાળી—મુવા તેરા કાં યા, તુતો રોતે થો, તેરા સમ્મ કુલાયા

બ્રાહ્મણ—લે છતા કરે દતો કું.

કોઈ પાસે એક પધસો બઈ કાળાની આસપાસ ફરી
ને કેહેછે અલ્લા મે અલ્લા, કાપુ તેરા ગલા, ઉઠે નહીં તો
કુઠમારું, જીને મરી બલા; ઉઠઉઠ અડા હોજ.

કામો ઉઠી જતો રહે છે ને વેશ પુરો થાય છે.

વેશ નવમો પઠાણનો.

કોઈ ગામમાં એક નાગર બ્રાહ્મણ હતો ને તેની બાઈડી
નાગર બ્રાહ્મણી હતી તે પોતાના ધણીને વશ કરવાને
સારૂ બમતી હતી તેવામાં કોઈએ રસાજામાંના એક પઠા-
ણને બતાવ્યો કે તેની પાસે વશીકરણ અને અરછે તેથી
રોજ સાંજે અગર દહાડે તેના ધણીને દરશન કરવાનું
નામ રૂઈ તે પઠાણ પાસે જાય, ને વળી મીયાંબાઈનો
અવાંજ દામ સોધેજ.

બ્રાહ્મણી—ક્યું હે પઠાણ સહેજ.

પઠાણુ—અહા તુમ કાંઈકુ આઈ હે,

પ્રાદાણી—શું કરે? મને નહારા આવંદ મીલાસે, તે કુછ સુજતા નહીં.

પઠાણુ—તુમને અમેરા કયા કામ હે.

પ્રાદાણી—કુછ મુજકું છુ મંતર કરદો તો અછા.

મારા ધણીને વશ કરવો છે, ને કોઈ દોરો ચાઠી કરી આપો કે નેચી તે વશ થાય.

પઠાણુ—હા કર દર્જગા. ફીકર મત કર.

પ્રાદાણી—કય કરોગે?

પઠાણુ—મેં તો પા કલાકમે કર દહિ પણ મેં તુજકું કુછ કેહે શકતા નહીં.

પ્રાદાણી—હા, હા ને હોય સો બાલદો.

પઠાણુ—તીનસેં રૂપીયા ખરચ હોયગા. (એટલામાં) એક દીવશ પઠાણુ કસુંખા નીકાજતા ઉસ બખત પેલી પ્રાદાણી ત્યાં દોરો કરાવા જઈ ચઢી.

પઠાણુ—લો જરાસેં કસુંખા તો પીયો.

પ્રાદાણી—નહીં સાખ, મુજે અછા નહીં લગતા.

પઠાણુ—એમાં કાંઈ લોખાન ચહએગા.

પ્રાદાણી—નહીં, મેરે પાસ જડીબુટી અછી અછી હે હસમસી કર દર્જગા પણ અખી તમ કસુંખા પીતે કે નહીં? હા, હાવ, જરા પી લેવે. (ને પછી પઠાણુ ચાઠી આપી) ને પછી પ્રાદાણી પાછી ઘેર ગઈ.

એમ કરતાં કરતાં ધણી દીવશ મુઘી એવી રીતે પઠાણુ

ફેરા ખવરાવ્યા ને તેને ખોરાકીમાં તથા ગપા ગપીથી
ચુલતાન કરી નાખી. ને પછી એ ક દીવશ પરાણે પરાણે
પોતાના ભગી આવને ખસારી એટલે થઈ ચુક્યું ને પછી
તો સાફ વટલાઈ ચુકી, ને ત્યાંને ત્યાંજ લાગટ એક બે
દીવશ સુધી રહી, એટલે તેના ધણીએ તપાસ કરી કે
રાંડ ક્યાં જતી રહી. પછી તેના ધણીએ ત્યાં આવીને શાધી
કાડી પણ એનું કાંઈ ચાલે નહીં તેથી છાનોમાનો ઘેર
આવીને ફરિયાદ કરવાનો વિચાર કર્યો. ને અહીં પહાણે
પેલી રાંડનેતો ગાંડી જીવી કરી નાખી હતી કે તે પડાણુવિના
ખીજ કોઈને તો ઓળખેજ નહોં, આવી રીતે જોવાથી
તેને ધણી સાહેબ પાસે ફરીયાદ કરે છે.

પછી શ્રાદ્ધણી આ નીચેનું ગીત ગાય છે.

સુંદર સુત્રો ગેરી જન, માફ દીપ્ત લાગ્યું પડાણુશું;
પડાણુ દીક્ષીનો દીવાન, અમદાવાદનો ઉમરાવ; માફ. ૧
પેહેલી હતી નાગર શ્રાદ્ધજીરિ, જમતી કેળાંને ખાંડ;
પણ હવેરે થઈ સુંદર તરકડી, જમુ પુત્રાવને નાન. માફ. ૨
સુંદર સુત્રો ગેરી જન, જીવડા કરે ખુર્યાન;
ગોરી હોય નાદાન, વારીજાત્રે માફ માન. માફ. ૩
પાંચ રૂપીયા આપુ રોકડારે, કોઈ લશ્કરમાં જાય
જઈને પડાણુને એમ કહે, સુંદર ધાન ન આપ. મા. ૪
સોનરિ વાડામાં માફ સાસર, નાગર વાડામાં રહીએ;
તેડારે આવ્યાં પડાણુનાં, એને ના કેમ કહોયે. મા. ૫
કે લીલુડા વાંસની ટોપલીરે, સુંદર દળવાને જાય;

દળતાં દળતાં માંડ્યાં રથણાં, ભોટ કુતરોં ખાય. મા. ૬
 હુંરે માંડાસાની ખાહણી, તમે દિલ્લીના શેખ;
 કીચે જનમની મારે પ્રીતડીરે, પેત્રા તે બવના લેખ. મા. ૭
 બીલારે પંખા તંબુ તાણીઆ, ફરતી સોનેરી ઝલ;
 વચ્ચેરે બેઠારે નાગરખાહણી, પરખ્યો ફાકેછે ખુંજ. મા. ૮
 દેરાણી જોડાણીનાં જોડવારે, હળી મળી પાનીડાં જાય;
 પાજે ઉભા પઠાણ પાતજોરે, દેખી હરખ ન માય. મા. ૯
 હાથમાં લાલ કમાન લટકતી, તાણી તાણીરે મારે તીર;
 ફાલુડા વાગે રૂદીયા ફાટે, ના તાણશો મારાં ચીર. મા. ૧૦
 શરની વણુ સીતેર ચેટલીરે, પઠાણ પાતખીયો ખાય;
 ભિજારે બેથી આરોગશું, મનમાં હરખ ન માય. મા. ૧૧
 આગળ સસરાજીનો ઘોડીભોરે, મધ્યે દીઅરને જોડ;
 વચે પરખ્યા તારી ઠાઠડીરે, લેઈ જાઉં સમુદર બેટ. મા. ૧૨
 અગર ચંદનના મંગાવું લાકડારે, તેની ખડકાઉં બે;
 મુંજરે કારણ તમે મારશોરે, ખજશું આપણ બે. મા. ૧૩

સાહેબ—અહા પટાવાલા એ કયા બોલતા હે.

પટાવાજો—ફરિયાદ ફરિયાદ બોલતા હે.

સાહેબ—કયા હે.

ખાહણ—અમારી બુબુકુ પઠાણ લે ગયા હે.

સાહેબ—પટાવાલા, ઓ કયા બોલતા હે.

પટાવાજો—ઉસકી બુબુકુ પઠાણ લે ગયા હે.

સાહેબ—ઓઓ ! એસા હુવા હે ?

પટાવાજો—હા સાખ એસા હુવા હે.

સાહેબ—બમનીકુ બોલાવ.

પટાવાલો—સાબ, એ બમની આઈ.

સાહેબ—બુબુકુ તમ બોલો, કે તું કાંદાં સુધી બમનકે
ધરમે રહી.

પટાવાલો—બમની, તું બમનના ધરમાં કાદાસુધી રહી.

બ્રાહ્મણી—નાનીથી મોટી ચઈ ત્યાં સુધી.

પટાવાલો—સાબ આતો એસા બોલતી હે કે નાનપણ-
થી આજ સુધી રહી.

સાહેબ—અછા, અછા, સબ બમનકા માત્ર પાકે હ-
રામ કીયા હે. પટાવાલા તુમ ઉસકુ પુછોકે તેરી કેશી મરજી હે.

પટાવાલો—સાબ આતો એસા બોલતી કે મેંતો કુછ
નહીં કહેતી, ને પઠાણકુ જાગી.

સાહેબ—અછા પટાવાલા, પઠાણકુ કેદ કરો એટલે
કીસે જાયગી.

ટેડ—સાબ જાને દો, બમની બાન બરીબ હે ?

સાહેબ—ગુસ્સે યજને હાઈ પુ બ્યાડ મેન મંકી.

બમની—પટાવાલા હુંબી કેદમે જાગી

પટાવાલો—સાબ એ બમનીબી પઠાણકી સાથ જાયગી

સાહેબ—એસા નહીં હોવે ગા. બમનકી સાથ જાના.

વેશ ૧૦ મો સાધુડીનો.

સદા ફકીરી મેરે કયા દલગીરી, સદા મગનમે રહેનારે;
સદા ફકીરી મેરે કયા દલગીરી, સદા મગનમે રહેનારે;

રામ કોઈ દીન હાથી, કોઈ દીન ધોડા,
કોઈ દીન પાંઉસે ચલના. સદા. ૧

રામ કોઈ દીન સારો, કોઈ દીન પુરી;
કોઈ દીન ફકમ ફકા, સદા. ૨

પછી એક શેવક સાધુડીને પુછે છે કે આ આંધળી
કોન છે.

સાધુડી—હા છે, કોઈ જીવ છે.

શેવક—જીવ તે કેસા ? ઉસકા કુચ નામ હોયગાકે નહીં ?

સાધુડી—ઓતો, એ જગોપર ખાતાહે ને રહેતાહે.

શેવક—ઓતો મેં હું જી જાણુતાપણ ઉસકા નામકયા ?

સાધુડી—સાલે તરે કયા જરે, તું કુછ ખાનેકા દેતાહે
તે તરેકુ મેં કઉ, જા, જા, ગાંજા પીનેકે વાંસી.

શેવક—હાં હાં અલખત સમજ ગયા.

સાધુડી—અખે ઓ, સેતાનકે સાલે, કયા સમજગયા તું ?

શેવક—ઓતો ઓઈ, ગટ પટ.

સાધુડી લઠ લઠને—શેવકને, અખે નખોદગીર, સાલે
ગટ પટ તે કયા ખાલા. ઉસકા બેદ સમજા કરે જા.

શેવક—અરે મારા ખાપરે, મને જવા દો મારાતો પુરા
ભાગ મળ્યા, ભાગ લાવ્યા તે તમારે ગટ પટનું નામ લીધું
હવે નહીં લઉ.

સાધુડી—શેવકને એક લઠ બગાવી દીધો ને શેવક તો,
એકદમ ત્યાં પડ્યો, ને જુઓ પાડવા માંડી ને બણા લોકો
એકઠા યયા ને સાધુડીને ધમકાવવાલાગ્યા, ને લોહી નીકળ્યું.

શેવક—મને ઉસકુ ગટ પટ કોઆ, ઉસમ રંડીને બદ
મારા અખી તુમરી ફલેતી સારા શેહેરમાં કડંગા, આં-

ધજો દો લાકડી ગ્રામીને એક બાળુ દોડે છે ને પેલા સેવકને પકડે છે—ખડારે સાલે કાં ગીઆ, હરામકા ગાંભ મુકા પી જતા ને ચૂગલી કરેગા. અછા અખતો તુખી બાગ તેરી ખી વણ મેં કહુંગા એટલે,

સેવક—આંધાને એક ખોડા. તેરે જસે ખાત હે.
એમ કહી સેવક પોતાના બે તણ બાધબંધને લેખને ગયા.

બધાસેવક—આંધાને કહે છે ક્યાં હે, નમદા, ગટપઠ અલતી કે નહીં, સાલે સાધુકે સેહેતાન.

સાધુડી—જાનામાના ચન્ના જન નહીં તો માફગી લઠતો ખોપરી હેા જાઈએ કદ.

એમ કરતાં લડાઈ થઈ ને મારા મારીમાં આબ્યા, તેમાં એક જણને લોહી નીકળ્યું તેથી શક કર્યો ને પછી એક જણે કહ્યું કે આ લોહીયાળુ લુગડુ થયું છે માટે આપણી ફાજદારી થશે તેથી નદીએ જઈએ, એમ કહીને ગીત ગાયએ ને નદીએ જાય છે.

આલો રાંડો સાધુડીઓ, નદીએ નાવા જઈએ;
જે પેસાનું ગોપીચંદન લેખને, લાંબો ટીલો તાણીએ.
ગોરખ નાથની માદી ઉપર, મુડકી બેસારીએ;
એનું માથુ મુંડ મુડાઈ, બોડકી બનાધરે;

પાપર.

આ ચોપડી નાચે જમિલે ઢોકાણીયી વિચારી મળશે.
નડીઆદ—કાગડી સાદકબાઈ ચોપડી વિચતાર.

વડોદરા—બુકસેલર દસરથ રાગોળા ઠા. રાવપરામાં.
બુકસેલર રણછોડ મોતીરામ?

વલસાડ—બુકસેલર દવારકાંદાસ પરબુદાસ.

સુરતમાં—મહેતાજી ફકીરબાઈ કાશીદાસ.

બુકસેલર કીકાબાઈ પરબુદાસ.

બુકસેલર મંચેરજી જમસેદજી.

બુકસેલર કરશનદાસ નારણદાસ.

મુંબાઈમાં—બુકસેલર સખારામ બીક્સેટ.

બુકસેલર બાળકમ્મ લક્ષ્મણ.

બુકસેલર બીમશી માણિક.

બુકસેલર દામોદર ઈશ્વર.

બુકસેલર ગોકળદાસ હરજીવનદાસ.

વીરમગામ—બુકસેલર બીબા નથુરામ.

બુકસેલર મુળશંકર લલુ.

સામટી લેવી હોય તેમણે પોસ્ટપેટ કાગળ લખી ખુજા-
સો કરવો. નાટપેટ કાગળ લાધામાં આવશે નહીં. મુંબા-
ઈનાં છાપેલાં સંગ્રહ, હિંદુસ્તાની, ગુજરાતી, ડીકસ્ટેરોઓ,
નાટકો, જૈનધરમનાં, તથા વૈષ્ણવધરમનાં, તથા વારતાઓ,
તથા કાવ્યદાઓ, પહેલેથી તે સાતમી સુધીના અરથ, તર-
બુમાઓ, અને વધિકતાં પુસ્તકો વિગેરે બીજી ઘણીખરી
જાતનાં પુસ્તકો અમારી પાસેથી ઘણી સરસ છાપ ને સસતી
કીમતે મળશે. બુકસેલર જગજીવનદાસ દક્ષપતરામ.

ઠા. અમદાવાદમાં બાલેટનની હવેલીમાં.

